

Література

1. Мовчан Я.І., Олещенко В.І., Голубень М.А., Давидок В.П., Мясникова Н.Р. Основні положення національної політики з питань збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К., 1997. – С. 496-526.
2. Парчук Г. Екологічна мережа: національні перспективи. // Жива Україна, № 8, 1998. – С. 1-2.
3. Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні ("Заповідники"). // Голос України, №232(982) від 7.12.1994.
4. Чернявський М.В. Методичні вказівки для студентів лісгосподарського факультету з курсу "Природоохоронна справа". – Львів, 1997. – 25 с.

УДК 65.01;65.9(4УКР)-08

Асист. Г. Лех – УкрДЛТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМ'Ї НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сім'я є об'єктом дослідження багатьох наук – історії, економіки, юриспруденції, психології, педагогіки, демографії, етнографії, соціології тощо. Кожна з них вивчає специфічні сторони функціонування і розвитку сім'ї під власним кутом зору і відповідно до свого предмету і методу. Для економіки одним з основних завдань є аналіз сімейного бюджету, стану сімейного споживання і нагромадження тощо.

Сім'я – це мікросередок суспільства; ось чому всі суспільні проблеми і труднощі тим чи іншим чином проявляються в сімейних відносинах. Для сучасних умов характерним став процес послаблення ролі сім'ї як соціального інституту. Сучасна сім'я знаходиться, по суті, в стадії кризи. Формами прояву цієї кризи виступають: втрата орієнтації суспільства (особливо молоді) на утворення міцної сім'ї, низька народжуваність, зростання кількості розлучень, малодітність сім'ї, зростання кількості позашлюбних народжень та ін.

Одним з чинників, що обумовлює кризу сім'ї, є її економічні труднощі і негаразди. І справа тут не тільки в нестачі грошей, слабкому уявленні про сімейний бюджет, соціальній незрілості молодого подружжя тощо. Молоді сім'ї розпадаються внаслідок невиправданого сподівання щодо їх економічного і матеріального становища. Відсутність життєвих перспектив створює вкрай негативний фон для родинного життя, затримує досягнення сумісності між подружжям, посилює внутрісімейні негаразди.

Без оздоровлення сімейної, а значить й особистісної сфери, неможливі успіхи в здійсненні економічних реформ. Вірним є вислів "Багаті сім'ї (і не тільки в матеріальному плані) – багате суспільство", адже в економічному становищі сім'ї як у фокусі відображається загальний стан економічної системи суспільства.

Кожна сім'я, незалежно від її складу, самостійно веде власне домашнє господарство, отже, може розраховувати лише на власні кошти. Звичайно, для сімей із скромними прибутками мають вагу державні допомоги, пожертвування з благодійних фондів, допомога від багатших родичів. Однак кошти з цих джерел нерегулярні, незначні, надходять далеко не в кожну сім'ю, їх частка у сімейному бюджеті є мізерна.

Головним джерелом сімейного добробуту завжди була і є праця дорослих членів сім'ї як в організаціях різних форм власності, так і в особистому підсобному господарстві, де активними помічниками батьків є діти, особливо в сільській місцевості.

Потрібно зазначити, що при розв'язанні сімейних проблем у селі відсутні ілюзії щодо допомоги держави. Думаю, що така позиція багато в чому впливає із особливості виробничих відносин у аграрному секторі: основний виробник-селянин завжди був наділений лише обов'язками, не мав доступу до прийняття рішень, не розпоряджався продуктом своєї діяльності і був лише гвинтиком у гігантському колгоспно-радгоспному механізмі, який і до сьогодні контролюється бюрократичним апаратом. А від цього апарату навряд чи можна чекати якоїсь допомоги.

Показник реальних доходів населення найповніше характеризує рівень добробуту народу через сімейні доходи. Сім'я є первинною ланкою, компонентом соціальної структури суспільства, як вчили Арістотель і Платон: "кожна людина повинна вступати у шлюб, який буде корисним для держави, а не тільки приємний самій їй", – Гегель: "сім'я представляє собою природне суспільство, члени якого зв'язані любов'ю, довір'ям і природним повелінням"¹. Найважливіша соціальна функція сім'ї – народження і виховання дітей, а "всяка сім'я складає частину держави...", то і всі люди являються частинами сім'ї і в зв'язку з тим, що добродії окремих частин повинні відповідати добродіям цілого, то необхідно виховання дітей поставити у відповідне відношення до державного устрою; і якщо це не байдуже для держави, яка прагне гідно розвиватися, то необхідно мати також гідних дітей. ... І з цим необхідно рахуватись, бо з дітей потім виростають учасники політичного життя"².

У зв'язку з цим значний інтерес має економічна основа відтворення сім'ї – сімейний дохід. І коли досліджується дохід на одного члена сім'ї, то точнішу картину дає не той дохід, який нараховується як середній на душу населення у масштабі країни, а той, що реально складається у кожній сім'ї.

Існують досить різноманітні джерела сімейних доходів. Це – оплата праці, надходження зі суспільних фондів споживання, доходи від кооперативної діяльності, доходи від особистого підсобного господарства, від любительського господарства тощо. А останнім часом доходним джерелом сім'ї стала оплата жіночої праці – праці повій. Ця робота стала досить поширеною на Україні у зв'язку з тим, що майже 80 % людей, які втратили роботу протягом останніх років – це жінки. А ще більшу кількість жінок очікує така сама доля: 70 % жінок, що закінчили навчання в школах і ВУЗах, не можуть знайти роботу і тоді багато з них свідомо йде на торгівлю своїм тілом для підтримки добробуту сім'ї. Кожного року у світі перевозять контрабандою 4 млн. людей, більшість яких – жінки. Тільки в Західну Європу вивезено контрабандою до 500 тис. жінок. За останні 10 років з України виїхало до 400 тис. жінок у віці до 30 років. Це є також джерелом сімейних доходів.

Частину доходів сім'я одержує з суспільних доходів споживання у вигляді безплатних послуг, грошових виплат і натуральних видач. Це, в основному, пен-

¹ – Арістотель. Політика// Сочинения. – М., 1983. Т.4, – С. 376-379, 398-402; Платон. Законы// – М., 1972. Т.3.Ч.2, – С. 248, 253, 260.

² – Гегель. Пропедевтика/Работы разных лет. – М., 1973. – Т.2. – С. 49,67

сії, стипендії, допомоги, дотації на путівки в санаторії, будинки відпочинку, дитячі табори відпочинку, на утримання дітей у дошкільних закладах. Цим джерелом користуються переважно багатодітні сім'ї. У його формуванні закладено працю всього суспільства і разом з тим кожного працездатного члена сім'ї.

У сімейному бюджеті підвищується значення доходів від власності, від особистого підсобного господарства, а також від індивідуальної трудової діяльності, підприємництва. В Україні структура сімейних доходів за джерелами є диференційованою і в часі, і в просторі. Наприклад, динаміка грошових доходів населення свідчить, що за 1998 р. їхня абсолютна величина зросла порівняно з 1997 р. в 1,1 рази і становила 55,3 млрд.грн. Це зростання було нижчим, ніж за 1997 р. Частка грошових доходів населення, стосовно ВВП, за останні роки майже не змінювалася і нині становить 53,3 %.

Протягом 1998 року грошові доходи коливалися: у травні, серпні, вересні, приміром, вони знижувалися, порівняно з попередніми місяцями. Це відбувалося здебільшого за рахунок зниження темпів зростання зарплати, питома вага якої в доходах найбільша.

Важливим показником рівня життя населення є соціальні трансферти – пенсії, допомоги, стипендії. Їхні абсолютні обсяги зросли за 1998 рік у складі грошових доходів населення на 7 % і становили 13,3 млрд.грн. Їхня частка дещо скоротилася в загальній сумі грошових доходів – з 25 у 1997 до 24 % у 1998. У березні 1998 р. дещо підвищилися максимальні розміри пенсій, але це стосувалося не всіх пенсіонерів³.

В Україні, в умовах соціальної революції, яка відбувається на наших очах, проходить стрімке розширення населення. За статистичними даними, 70 % українців живуть за межею бідності, 20 % можна вважати благополучними і 5 % – багатими. Власне, нерівність у розподілі доходів призвела до зростання бідності. Загалом проблема бідності нині небезпечно загострилась. Згідно з останніми дослідженнями соціологів Києва, у 36 % українців не вистачає грошей для купівлі продуктів харчування, а 52 % респондентів відповіли, що можуть придбати лише продукти харчування⁴.

Фінансова незалежність людини (і насамперед, чоловіка) в усіх розвинутих країнах є однією з головних передумов укладення шлюбу і шлюбної угоди. З розвитком економіки і піднесення матеріального добробуту зростає "поріг" фінансового забезпечення шлюбу. Звідси характерна для сучасних розвинутих країн світу тенденція підвищення віку для вступу в шлюб (ця тенденція починає простежуватись і на Україні). Вибір на користь утворення сім'ї визначається шляхом порівняння економічних і соціальних переваг від життя одинаком і життя в сім'ї. Таке порівняння може давати різні результати. Так, здобути хорошу освіту найчастіше вдається людям, які вільні від сім'ї та сімейних турбот. Що ж стосується особистої кар'єри, то часто-густо саме шлюб ("вигідний" шлюб) забезпечує більше можливостей для її здійснення.

Вирішальну роль в сімейній економіці відіграє домашнє господарство, яке включає в себе виробництво окремих матеріальних благ та виконання певних виробничих функцій по обслуговуванню членів сім'ї.

³ – Гакал Н., Ярошенко А., Гребенченко Н. Сучасні доходи і рівень життя населення. // Газета Праця і зарплата. №10(170) травень 1999.

⁴ – Соціальна нерівність: справедливість чи закономірність? Діло.1988.№3, – С. 7

Невід'ємною складовою домашнього господарства є город (чи дача), який організується силами сім'ї і на якому працюють, як правило, всі члени сім'ї. Город стає для багатьох сімей значним джерелом виробництва овочів, фруктів і навіть м'яса й молока. Незважаючи на те, що городні ділянки мають невелику площу (6-8 соток), завдяки їх інтенсивному використанню сім'ї отримують значні врожаї і доходи.

Складовою домашнього господарства є побутове обслуговування членів сім'ї. Йдеться про приготування їжі, прання, прибирання квартири тощо. Всі ці операції вимагають багато часу (є трудомісткими) і входять в коло щоденних домашніх турбот та обов'язків.

Соціоекономічний розвиток сім'ї відбувається в межах певного простору і території. Тому відсутність власного житла різко обмежує роль і функції, які виконує сім'я в суспільстві. Діах над головою стає однією з найголовніших цілей сучасної української сім'ї. Квартира, власний будинок, а найкраще те й інше разом – цього прагнуть домогтись багато людей. Будинок при цьому стає не просто об'єктом власності, нерухомістю (хоча й це надзвичайно важливо). Житло перетворюється в сенс самого життя, символ нормального людського буття. Це тим більш важливо, що значна частина населення України живе в поганих, перенаселених житлах на територіях з неблагополучними екологічними умовами. Підвищення цін на житло, зростання квартирної плати, різке обмеження державного будівництва значно погіршують сьогодні і без того погані житлові умови багатьох сімей.

Ринкові відносини корінним чином змінюють економічний бік сімейного життя. У наших сім'ях по-справжньому починають рахувати гроші, планувати свій бюджет і видатки, шукати додаткові шляхи збільшення доходів. У цих умовах проблеми родинної економіки набувають особливого значення.

Вихід інституту сім'ї з кризи стане можливим тільки завдяки спрямуванню зусиль всього суспільства на його зміцнення. Істина ця очевидна, хоча й не всіма до кінця розуміється. Суспільство кровно зацікавлене в міцній, духовно і морально здоровій сім'ї, яка живе в матеріальному достатку.

Доц. Л. Лиско, к.філос.н. – УкрДІТУ

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ ЯК СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ХХІ СТ.

Інформаційне суспільство, до якого людство переходить на рубежі ХХ-ХХІ ст., з його провідними тенденціями гуманізації, соціалізації, інтелектуалізації та екологізації, диктує необхідність і відкриває унікальні можливості утвердження в економічній науці нової парадигми – гуманістичної.

Lubomyr Lysko – USUFWT

The humanistic paradigm of economic science as outlook basis for forming of human capital for socio-ecologico-economic systems of XXI century

Informational society with its leading tendencies of humanization, socialization, intellectualization and ecologization dictates necessity and opens unical possibilities of confirming in the economic science new humanistic paradigm.